

Heinrich Essig

Schepper van de Leonberger

In 'Meesterwerk' stellen we hondenrassen voor, die zonder die ene fokker niet zouden bestaan. Dit keer staat de schepper van de Leonberger centraal: Stadtrat en hondenfokker Heinrich Essig uit de Swabische stad Leonberg, die leefde van 1808-1889.

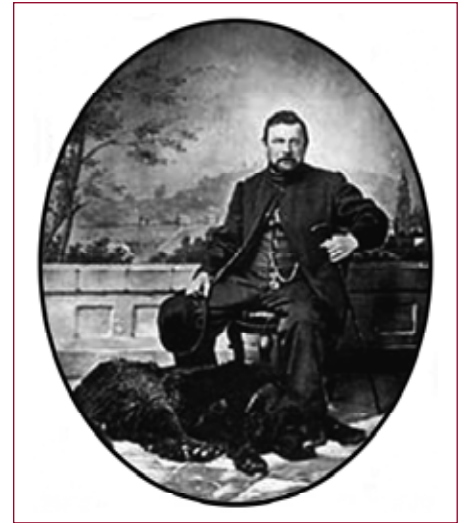
TEKST EN FOTO'S: RIA HÖRTER

Heinrich Essig, een ambitieus man, geeft een wel heel vreemde reden aan om een nieuw ras te gaan fokken: hem staat een hond voor ogen die er 'leeuwachtig' moet uitzien en die door de naam altijd geassocieerd zal worden met zijn geboorte- en woonplaats. Waarom? Het wapen van de stad Leonberg toont een leeuw; een zwarte leeuw op een veld van goud, met een rode tong, rode nagels en drie staarten. Onder het motto: *Leonberg ist Zukunft*. Het

nieuwe ras van Heinrich Essig moet lijken op... een leeuw.

GROTE DIERENVRIEND

Over de jeugd van Essig weten we niet veel; wel dat hij in 1808 in de Grabenstrasse 4 in Leonberg (Schwaben) wordt geboren. Dr. Hans Räber schrijft dat Essig een grote dierenvriend is en daarom in zijn geboortestad spottend 'Kleine Hagenbeck' wordt genoemd, een verwijzing naar het Hamburgse dierenpark van Gottfried Claes Carl

• Portret van Heinrich Essig als volwassen man met aan zijn voeten een grote, zwartharige hond.

Hagenbeck of naar het wereldberoemde circus, dat door diezelfde Hagenbeck wordt opgericht. Omdat Henrich Essig in zijn 'Schweizerhausgarten' een bonte verzameling aan dieren houdt, is die bijnaam snel geboren. Die verzameling bestaat naast honden ook uit kippen, ganzen, eenden, duiven, reeën, kalkoenen en zelfs vossen. In een stadje met zo'n 2.000 inwoners kan een Stadtrat – lid van de gemeenteraad – nooit een druk bezet persoon zijn geweest. En net als zijn tijdgenoot Louis Dobermann, heeft ambtenaar Essig er een handeltje bij: honden. Die handel neemt zulke vormen aan dat hij jaarlijks zo'n 300 honden fokt en verkoopt. Omdat er in die jaren veel behoefte is aan grote, zware, imponerende honden, gaat het Essig voor de wind. Zijn kopers – afkomstig uit alle windstreken – zijn enthousiast over zijn fokproducten; de concurrentie laat van hem vaak geen spaander heel.

Er is slechts één echt portret van Essig bekend, waarop hij zittend is afgebeeld – compleet met 'Schnurrbart', horlogeketting, bolhoed en wandelstok – met aan zijn voeten een grote zwarte, langharige hond, die aan

• Het geboortehuis van Heinrich Essig in Leonberg. Het linker gebouw, gelegen naast het postkantoor, aan de Grabenstrasse 4. (Stadtarchiv Leonberg).

- De opsteller van de eerste rasstandaard, dierenschilder Albert Kull, tekent in 1895 dit ideale type Leonberger. (Collectie van de auteur).

een Newfoundlander doet denken. Op 30 april 1829 trouwt Heinrich met de in 1800 geboren Marie Katherine Benzinger. Zijn eerste kind, een dochter, bereikt de volwassen leeftijd, maar de daarna geboren tweeling overlijdt op jonge leeftijd.

SMELTKROES

Er zijn in het negentiende eeuwse

Europa voldoende types honden die Essig voor zijn creatie van een 'leeuwachtige' hond kan gebruiken. Het is bekend dat de vorstelijke familie Von Metternich, ook uit Schwaben, al rond 1625 honden fokt die sterk op Leonbergers lijken. Het zijn grote, kort- en langharige boerenhonden, veelal met hangoren en een korte snuit, die worden ingezet als waak-

- Prachtige prent van kunstenaar Specht. Waarschijnlijk stelt het de tuin van Heinrich Essig voor met kippen, herten en honden. Met een beetje fantasie zou de vrouw die een puppy vasthoudt zijn vrouw Marie kunnen zijn. (Collectie van de auteur).

hond, trekhond of herdershond. Uit deze smeltkroes van types ontstaan onder andere de Sennenhonden in Zwitserland, de Berghonden in de Pyreneeën, de Kuvasz in het gebied langs de Donau en de Owzarecks in oostelijk Europa. Uit die grote herdershonden zijn ook de Sint Bernard en de Pyreneeese Berghond gefokt, die aan de wieg van de Leonberger staan. Volgens de overlevering – door hem zelf krachtig ondersteund – kruist Essig een zwart-witte Newfoundlander (nu Landseer) teef met een langharige Sint Bernard. Het resultaat is een nest zwart-wit gevlekte honden, die het formaat van de Sint Bernard hebben. Daarna reist Essig naar het klooster 'De Hospiz' in de Zwitserse Alpen, waar 'Bernardinerhunde' worden gefokt. Rond 1830 kruisen de monniken deze 'kloosterhonden' – tot dan kortharig – met de Newfoundlander om het ras een langere vacht te bezorgen. Omdat deze langharen als lawinehond in de sneeuw onbruikbaar blijken te zijn – vanwege de sneeuwklonten in hun vacht – schenkt het klooster de langharige exemplaren na 1830 aan diverse begunstigers van het klooster. In diezelfde periode ruilt Essig met de prior van het klooster twee door hem gefokte kruisingen tegen geelwitte St. Bernardreuen.

'LEONHARDINER'

De Zwitsers houden de activiteiten van Essig nauwlettend in de gaten, voornamelijk omdat men bang is voor concurrentie. Er wordt geprobeerd Essigs fokkerij belachelijk te maken met het gezegde: *Was man nicht definieren kann, das sieht man gut als Leonberger an* (Als je niet weet wat het is, zal het wel een Leonberger zijn). En vanwege de kruising met St. Bernards worden Essigs honden spotkend 'Leonhardiner' genoemd. Helemaal ongelijk heeft de concurrentie natuurlijk niet, want ook in

- 'Marco', getekend door dierenschilder Mahler. Deze reu, eigendom van de Fransman M.C. Gouté, wordt gezien als een prima voorbeeld binnen het ras aan het einde van de negentiende eeuw.

die tijd is het wat merkwaardig om een hondenras te willen construeren dat op een stadswapen lijkt. Heinrich Essig zet echter door en voegt – na ongeveer vier generaties – aan zijn fokkerij nog een Pyreneese Berghond toe. Daarmee worden de witte en de aanvankelijk zeer populaire zilvergrijze kleuren toegevoegd.

De naam Leonberger duikt voor het eerst op in 1846 en dat jaar wordt dan ook over het algemeen gezien als het geboortjaar van het ras. Criticasters beweren dat Essig zijn grote, langharige fokproducten een 'merknaam' geeft, ten einde de prijzen te kunnen aanpassen... Of, zoals de website van de Zwitserse Leonberger Club zegt: *Herr Essig wusste mit Thaler und Groschen umzugehen.*

Heinrich Essig is weliswaar de fokker van het nieuwe ras, maar zijn nicht Marie (is dat misschien tevens zijn vrouw?) wordt genoemd als degene die de honden verzorgt en opvoedt, zodat hij vrij is om te handelen en te reizen. Zowel in 1865 als in 1870 schrijven kranten dat Heinrich Essig

al 17 respectievelijk 22 jaar honden fokt, die men in de artikelen 'Leonbergers' en 'Gottardhunde' noemt.

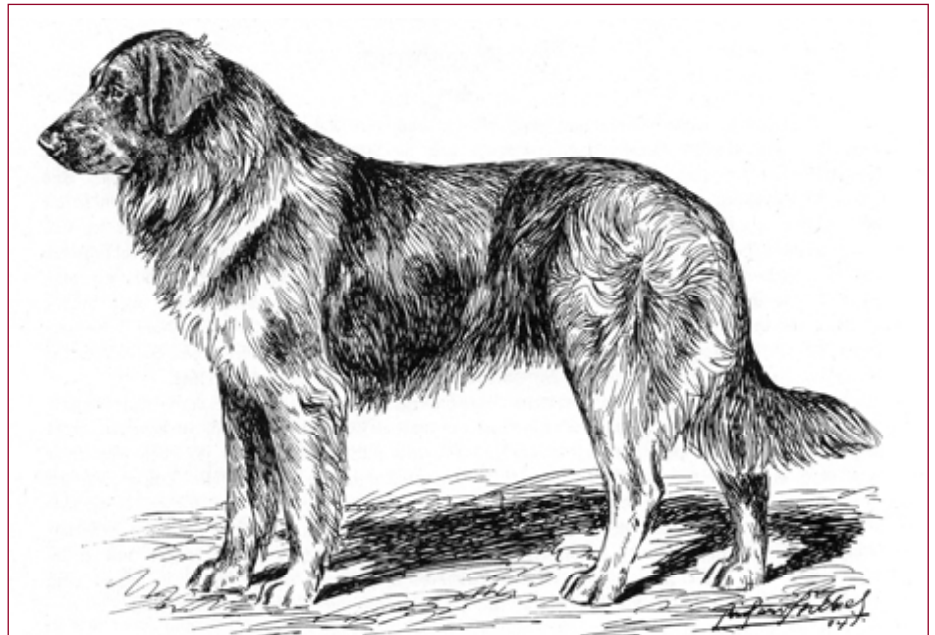
OKTOBERFEST

In de eerste jaren, rond 1850, is een Leonberger een grote witte hond

met een zwarte kop. De gele vacht en het donkere masker doen pas later hun intrede. Rond 1865 worden Essigs honden voor het eerst op een tentoonstelling in München gezien, waarschijnlijk ter gelegenheid van het Oktoberfest. De pers schrijft daarover: De mooiste van deze honden waren gelig-bruin met zwarte schaduwen, ongeveer zoals bij een leeuw en ook hun prachtige gestalte lijkt op een leeuw. Het zal Heinrich Essig ongeloflijk veel genoegen hebben gedaan om zijn creatie als 'leeuwachtig' beschreven te zien.

COMMENTAREN

Niet iedereen is enthousiast over de Newfoundlander-St. Bernard-Pyreneese Berghond kruisingen. Keurmeester Radetzki, die het ras in 1880 op de show in Maagdenburg keurt, heeft het niet erg op Heinrich Essig. Nadat hij klaagt dat de 5 of 6 honden die Essig tentoonstelt ook 5 of 6 verschillende types zijn, besluit hij: *Ik begrijp alleen niet dat de heer Essig, bij het kijken naar al deze heerlijkheden, de draad niet kwijtraakt in zijn 'eigen ras'.*

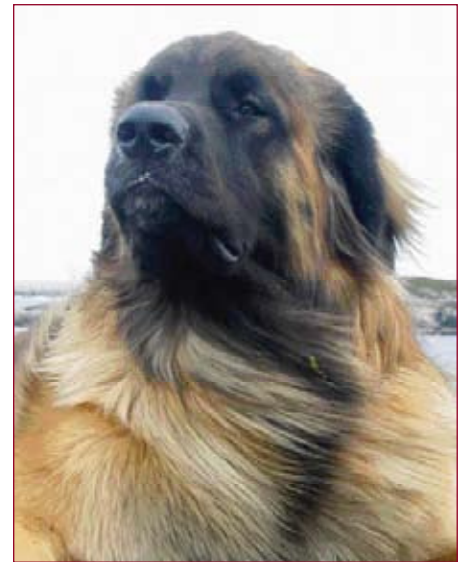
- De Duitse kynoloog en dierentekenaar Richard Strebel tekent deze Leonberger in 1904. (Uit: 'Die Deutschen Hunde').

Heel anders oordeelt Th. Heering in zijn boek 'Galerie Edler Hunde Racen' (1880): *De Leonbergers van Essig waren naast de Newfoundlanders, die zich in ieder geval tot de naaste verwanten mogen rekenen, de grootste en imposantste onder de langharige honden.*

De Duitse kynoloog Ludwig Beckmann besteedt in zijn boek 'Rassen des Hundes' (1895) geen aandacht aan het nieuwe Duitse 'ras' en Essigs naam wordt niet genoemd. Het kan Beckmann toch nauwelijks zijn ontgaan wat er in Leonberg plaatsvindt! De toonaangevende Duitse auteur Richard Strebel schrijft in 1905: *Ik zal niet bestrijden dat ik al heel mooie Leonbergers heb gezien, maar veel eenheid in type en iets origineels is het niet.* Maar, voegt hij er berustend aan toe: *Als de liefhebbers van dit ras het kunnen opbrengen er zuiver mee door te fokken, met andere woorden een nieuw ras te creëren, dat ook meer liefhebbers krijgt, dan zal ik daar blij mee zijn.* En behalve de standaard plaatst Strebel er ook een mooi portret van de Leonberger bij.

ROYALTY

Langzamerhand echter treedt de Leonberger de kynologie binnen. Dat gebeurt onder meer omdat een aantal adellijke personen het ras aanschafft. Groothertog Friedrich von Baden bezit een Leonberger, net zoals de componist Richard Wagner en de staatsman Bismarck. Keizerin Elisabeth van Oostenrijk – onsterfelijk geworden als 'Sissi' – bezit meerdere exemplaren, van wie we weten hoe ze er uit zien in 1870: *blendend silberweiss mit braunen Gehängen* (blinkend zilverwit met bruine oren). Ze heeft er 1.400 Goldtalern voor betaald. Ook Napoleon III, koning Edward VII van Engeland, koning Umberto I van Italië en de Italiaanse vrijheidsstrijder Garibaldi zijn de eigenaars van een Leonberger. Tegen het einde van de negentiende eeuw zijn er zelfs aan het hof van de tsaren Leonbergers; in 1894 worden er 374 naar Rusland geëxporteerd! Als statussymbool past deze leeuw hond uitstekend in royaltykringen, waar

- *Het imposante hoofd van een hedendaagse Leonberger. De kleur, de blik en de kraag doen 'leeuwachtig' aan, geheel volgens de wens van Heinrich Essig.*

men niet hoeft terug te schrikken voor de prijs of de onderhoudskosten. Je zou zelfs kunnen zeggen dat de Leonberger rond 1870 min of meer een modehond is. Maar ook in eigen land maken de Leonbergers van Essig furore; zo schrijft de 'Schwäbische Merkur' in november 1862: *... dass diese grosse langhaarige Hunderasse ein Luxusartikel geworden ist... durch die angeborene Gutmütigkeit besonders bei Damen beliebt.*

HANDELAREN

Heinrich Essig is dus één van die zeldzame scheppers van een hondenras die ook het succes mogen meemaken. Dat blijkt uit een schrijven dat hij in 1887 aan collega-hondenhandelaar Seyfarrth in Köstritz stuurt: *Mijn honden, die ik sinds 1846 opfok, zijn een geslaagde kruising tussen de Newfoundlander en de oorspronkelijke hond van de St. Bernhardsbergen, die ik sindsdien met grote wolfhonden uit de Pyreneeën – waar de St. Bernard vandaan komt – heb verbeterd. Zij zijn het grootste langharige ras, dat behalve hun grootte ook intelligentie en schoonheid in zich verenigt.* Essigs gevoel voor public relations

- *In september 2006 wordt een bronzen plastiek van 'Der Leonberger Hund' in Leonberg onthuld. De plaat bevat informatie over Heinrich Essig en het beeld werd geschonken door Eukanuba/Iams. (Stadtarchiv Leonberg).*

- *Wapen van het Duitse stadje Leonberg: een zwarte leeuw op een goud veld.*

is heel goed ontwikkeld; dat blijkt onder andere uit het plaatsen van advertenties in Duitse hondenbladen. Gevoel voor het opstellen van een rasbeschrijving en het bijhouden van stamboeken heeft hij helaas vrijwel niet. Wel laat hij een aantal van zijn mooiste honden schilderen door bekende dierenschilders in zijn tijd, zoals Albert Kull, Specht, Leutemann en Beckmann. En Essig zorgt ervoor dat die afbeeldingen in binnen- en buitenland ruim worden verspreid. In 1889 overlijdt Heinrich Essig en – het is te verwachten – krijgt het ras te maken met tegenslagen. Enigszins bitter schrijft J. Schön in 1905: *Ongetwijfeld is de Leonberger een representant van de oudste stam van langharige, grote honden en alleen het feit dat een precieze rasstandaard niet bestond en derhalve alles wat niet te definiëren was als Leonberger werd gezien, is er schuld aan dat het aanzien van deze honden is geschaad. Iets waaraan onbetrouwbare handelaren, die dachten dat hun honden beter werden als ze hen als St. Bernhard, Berghond, Alpenhond of Newfoundlandse verkochten, hebben bijgedragen.*

DRAMATISCH

Al vanaf 1891 bestaan er in verschillende Duitse steden Leonbergerclubs,

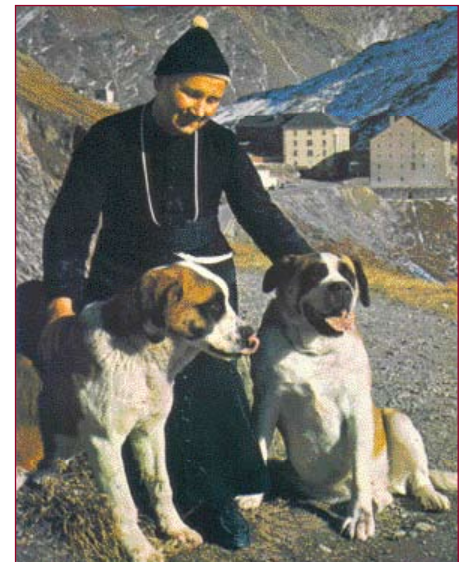
maar zes jaar na de dood van Heinrich Essig, in 1895, wordt in Stuttgart de 'Internationale Klub für Leonberger-Hunde' opgericht. Dit geeft het ras wel een nieuwe impuls en hoewel ene O. Fehringer schrijft: *Van 1896 tot 1900 schijnt de club geslapen te hebben*, is er een rasstandaard opgesteld door voorzitter Albert Kull, wordt het ras erkend en telt de club 75 leden. In 1901 wordt de standaard herzien, waarbij de nadruk op de geel-rode vachtkleur wordt gelegd, hetgeen samengaat met een verkleining van het fokbestand. In 1922 opent de 'Leonberger-Hundezuchtgenossenschaft' het eerste 'geldige' stamboek. Zowel de Eerste als de Tweede Wereldoorlog verlopen dramatisch voor het ras, dat in jaren van geldgebrek en honger nauwelijks te voeden valt en dientengevolge bijna uitsterft. In 1945 bijvoorbeeld zijn er slechts vijf nesten met 43 pups. Na de oorlog maakt het ras een bloeitijd door en verspreidt zich over Europa en Amerika; de F.C.I. erkenning volgt in 1955.

LÖWENGLB

In de loop der tijden verandert de Leonberger van hofhond, waakhond en trekhond in een familie hond, die zich uitgesproken kindvriendelijk moet tonen. De vachtkleur blijft een punt van discussie; de eerste honden van Heinrich Essig zijn wit met zwarte en gele platen, terwijl iets later de zilvergrijze zeer populair zijn. Het is niet precies bekend wanneer deze kleuren worden 'overgenomen' door de 'leeuwenkleur', die overigens als geel, geel-rood en rood-bruin wordt beschreven. De huidige standaard zegt: *Löwengelb, Rot, Rotbraun, auch noch Sandfarben (fahlgelb, cremefarben) und alle Kombinationen zwischen ihnen, jeweils mit schwarzer Maske; schwarze Haarspitzen sind zulässig.* En zo staat het woordje 'Löwen' – uitgangspunt van Heinrich Essig – toch nog in de standaard.

HEINRICH ESSIG AWARD

In het huidige Leonberg eert men deze beroemde inwoner nog steeds en zijn naam en verdiensten worden op alle officiële websites genoemd. En natuurlijk is er een Heinrich-Essig-Strasse. Sinds september 2006 staat er op de Bürgerplatz voor de Stadthalle een prachtige bronzen plastiek van een Leonbergse Hond met daarbij informatie over zijn schepper. En in Amerika wordt de 'Heinrich Essig Award' toegekend aan een persoon die zich op uitzonderlijke wijze inzet voor het ras of de rasvereniging. Echter, niet iedereen gunt Heinrich Essig de eer de schepper van de Leonberger te zijn. Er bestaat een theorie dat de huidige Leonberger een directe afstammeling is van de 'Alpenhund', die eeuwenlang in Schwaben en in de Graubündner Alpen leefde en nu is uitgestorven. De stad Leonberg zou haar naam te danken hebben aan die leeuwachtige berghonden, die op de honden- en paardenmarkt in de stad worden verhandeld. Dat Heinrich Essig één van die handelaren en fokkers is, bestrijdt echter niemand... <

- *'Hospice du Grand-St. Bernard', het klooster in Zwitserland waar Heinrich Essig zijn Sint Bernard reuen haalt. (Collectie van de auteur).*